AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNE

GÜNCEL TARTIŞMALAR VE AKADEMİK PERSPEKTİFLER

Editör

Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN

Vizetek
Yayıncılık

AVRUPA BİRLİĞİ ÜZERİNE

GÜNCEL TARTIŞMALAR VE AKADEMİK PERSPEKTİFLER

Editör

Doç. Dr. Muzaffer AKDOĞAN

Yazarlar

Aykut KARAKUŞ - Dilara SÜLÜN - Hacı Mehmet BOYRAZ - Hasan BOZTÜRK
Laçin AKYIL - Merve ÖZTÜRK - Muzaffer AKDOĞAN - Neslihan TEZCAN
Onur AKDOĞAN - Rabia AKDOĞAN

E-ISBN: 978-625-382-554-6
DOI: 10.54637/vizetek.9786253825546

Copyright © Vizetek
Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap, elektronik (e-kitap) formatlarında yayımlanmaktadır.
Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Tasarımcısı / Koordinatörü: Ferit RESULOĞULLARI
Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: Ahmet TUNÇDEMİR
Baskı: Ankara | Ekim, 2026

Materyal Türü: Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)
Elektronik Yayın Formatı: PDF
Elektronik Yayın Tipi: Adobe Ebook Reader

Vizetek
Yayıncılık

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA
Tel.: (0312) 482 00 11
Web: www.vizetek.com.tr
E-mail: vizetekyayincilik@gmail.com
Yayıncı Sertifika No: 41575

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği (AB), Lizbon Antlaşması ile pekişen kurumsal yapısını ve ulus-üstü karar alma mekanizmaları sayesinde bölgesel ve küresel sistemdeki konumunu yeniden tanımlamaktadır. Doğrudan halk tarafından seçilen tek ulus-ötesi organ olan Avrupa Parlamentosu, Birlik bünyesindeki "demokrasi açığını" kapatmada ve ortak politikaları yönlendirmede önemli bir rol üstlenmektedir. Parlamentonun yapısı ve siyasi grupların dinamikleri, kriz dönemlerinde insani yardım ve barış söylemleri etrafında uzlaşmayı mümkün kılarken yaptırımlar ve silah ambargoları gibi cezalandırıcı araçlar konusunda ideolojik ayrışmaları da beraberinde getirmektedir. Birlik'in dış politikası ise geçici kriz diplomasisinden kurumsallaşmış diyalog süreçlerine ve normatif yaptırım mekanizmalarına doğru evrilmektedir.

ABD ile Çin arasında artan küresel rekabet karşısında AB, "açık stratejik özerklik" ve "teknolojik egemenlik" hedefleri doğrultusunda kapsamlı düzenlemeler ve sanayi politikaları geliştirmektedir. Çip üretimi, dijital pazarlar ve yapay zeka alanlarındaki yasal düzenlemelerle küresel ölçekte standart belirleyici bir "kural koyucu güç" olmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte Ar-Ge harcamalarındaki yetersizlikler, parçalı pazar yapısı ve nitelikli iş gücü kaybı, hukuki standartların yenilikçilik ve üretim kapasitesiyle desteklenmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle sağlık sektöründe yapay zekanın kullanımı, hasta güvenliği ile klinik yenilikçilik arasında denge kurulmasını gerektirirken yaşlanan nüfus ve kronik hastalıklar, sağlık sistemlerinin finansal sürdürülebilirliğini önemli bir politika meselesi hâline getirmektedir.

Birlik'in güvenlik politikaları da göç yönetimi ve tedarik zincirlerinin güvenliği ekseninde şekillenmektedir. Yeni Göç ve İltica Paktı kapsamında sınır prosedürlerinin hızlandırılması ve göç yönetiminin üçüncü ülkelere dışsallaştırılması, insani ilkeler ile iç güvenlik kaygıları arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. Öte yandan alternatif ulaştırma ve ticaret koridorları, dijitalleşmiş gümrük süreçleri ve "Orta Koridor" üzerindeki stratejik altyapı yatırımları, Avrupa'nın lojistik dayanıklılığını ve küresel pazarlara erişimini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bütüncül bir perspektifle değerlendirildiğinde AB, 21. yüzyılda demokratik meşruiyetini ve ulus-ötesi karar alma kapasitesini güçlendirirken dijital dönüşümden göç yönetimine kadar uzanan geniş bir alanda stratejik

özerkliğini korumaya çalışmaktadır. Birlik'in küresel konumu; hukuki ve etik normlarını ekonomik ve teknolojik üretim kapasitesiyle ne ölçüde bütünleştirebileceğine ve güvenlik kaygıları ile temel insani değerler arasında nasıl bir denge kuracağıyla ilişkilidir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Avrupa bütünleşmesi, krizlerle şekillenen ve her kırılma anında kurumsal yapısını ve politika araçlarını yeniden tanımlayan dinamik bir süreç olmuştur. Günümüzde ise dijital rekabet, sınır aşan insani krizler, tedarik zincirlerindeki kırılganlıklar ve küresel güç dengelerindeki değişimler, Birlik'in karşı karşıya olduğu sorunları daha karmaşık hâle getirmektedir.

Avrupa Birliği Üzerine Güncel Gelişmeler ve Akademik Perspektifler başlıklı bu derleme eser, Birlik'in güncel stratejik hamlelerini, kurumsal uyum kapasitesini ve yapısal sınırlarını disiplinler arası bir yaklaşımla incelemektedir. Dokuz bölümden oluşan kitap; kurumsal evrim, ulus-ötesi parlamenter diplomasi, teknolojik egemenlik, sağlık düzenlemeleri, göç rejimleri ve ulaştırma koridorları gibi konuları güncel akademik tartışmalar ve ampirik veriler ışığında ele almaktadır.

Eserin hazırlanmasına katkıda bulunan bölüm yazarlarımıza, akademik niteliğini güçlendiren hakemlerimize ve kitabın yayımlanmasını sağlayan yayın ekibimize içtenlikle teşekkür ederim. Bu çalışmanın Avrupa çalışmaları literatürüne katkı sunmasını ve araştırmacılara, öğrencilere ve politika yapıcılara ilham vermesini dilerim.

Editör
Ekim 2026

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği İçindeki Artan Konumu 1

Hasan BOZTÜRK

2. BÖLÜM

Gazze Savaşı Sonrası Avrupa Parlamentosu'nda Filistin Meselesi: Siyasi Grupların Söylemleri ve Oylama Davranışları 22

Hacı Mehmet BOYRAZ

Neslihan TEZCAN

3. BÖLÜM

Avrupa Birliği'nin İran Yaptırımları: Avrupa Parlamentosu'nun İran Söyleminde Dönemler ve Dönüşüm (2014–2026) 52

Onur AKDOĞAN

4. BÖLÜM

Avrupa Birliği'nin Arabuluculuk Faaliyetlerinin Dönüşümü (1991-2026): Batı Balkanlar Örneği..... 90

Aykut KARAKUŞ

5. BÖLÜM

Avrupa Birliği'nin Teknolojik Egemenlik Arayışı ve Küresel Rekabetçilik 110

Merve ÖZTÜRK

6. BÖLÜM

Brüksel'den Küresele Yapay Zeka ve Sağlık: Avrupa Birliği Yapay Zeka Yasası'nın Sağlık Hizmetleri Üzerindeki Etkisi..... 123

Muzaffer AKDOĞAN

7. BÖLÜM

Avrupa Birliği'nde Sağlık Sistemlerinin Finansal Sürdürülebilirliği: Sağlık Teknolojileri, Dijital Dönüşüm ve Kaynak Tahsisi Perspektifinden Güncel Gelişmeler 146

Rabia AKDOĞAN

8. BÖLÜM

Avrupa-Kafkasya ve Asya Ulaştırma Koridoru
TRACECA ve Türkiye'nin Rolü 174

Dilara SÜLÜN

9. BÖLÜM

Avrupa Birliği Yeni Göç ve İltica Paktı Literatürünün
Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi 192

Laçin AKYIL

10. BÖLÜM

Genel Değerlendirme: Avrupa Birliği'nin Dönüşümü,
Paradoksları ve Stratejik Geleceği 227

Muzaffer AKDOĞAN

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB), İkinci Dünya Savaşı sonrasında kıtada kalıcı barışı ve iktisadi bütünleşmeyi tesis etmek amacıyla yola çıkan bir proje olmaktan sıyrılarak; ulus-üstü organları, ortak normları ve özgün karar alma mekanizmalarıyla uluslararası hukuk ve siyaset biliminde eşi benzeri bulunmayan sui generis bir yapıya evrilmiştir. Ancak 21. yüzyılın getirdiği kırılmalar; ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında tırmanan küresel teknoloji rekabeti, Doğu Avrupa ve Orta Doğu'da tırmanan jeopolitik krizler, kitlesel düzensiz göç hareketleri ile küresel tedarik zincirlerindeki aksamalar karşısında Birlik'in geleneksel entegrasyon modelini ve küresel sistemdeki rolünü yeniden sınamaktadır. Bu kaotik küresel konjonktürde AB; bir yandan "kural koyucu güç" kapasitesini "açık stratejik özerklik" ve "teknolojik egemenlik" hedefleriyle pekiştirmeye çalışmakta, diğer yandan iç sınırlarında demokratik meşruiyet, karar alma etkinliği ve sosyal politikaların finansal sürdürülebilirliği ekseninde biçimlenen karmaşık zorluklarla mücadele etmektedir.

Bu derleme eserin temel amacı; AB'nin kurumsal, hukuki, teknolojik, sosyal ve jeopolitik boyutlarda yaşadığı çok yönlü dönüşümü, alanında uzman akademisyenler tarafından kaleme alınan dokuz özgün kitap bölümü aracılığıyla ampirik ve teorik düzeyde incelemektir. Kitap; Avrupa Parlamentosu'nun yasal yetkilerinden dış politikadaki söylem ve eylem sınırlarına, yapay zeka ve çip regülasyonlarından sağlık sistemlerinin finansal dayanıklılığına, Batı Balkanlar'daki arabuluculuk dinamiklerinden Yeni Göç ve İltica Paktı'na ve TRACECA ulaştırma koridorundaki stratejik hamlelere kadar geniş bir yelpazeyi bütüncül bir süzgeçten geçirmeyi hedeflemektedir. Böylece çalışma, tekil politika alanlarını izole birer başlık olarak ele almak yerine, Birlik'in iç kurumsal dinamikleri ile küresel sistemdeki stratejik hamleleri arasındaki etkileşimi görünür kılarak literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın önemi; AB'nin bir yandan evrensel insan hakları, etik ilkeler ve uluslararası hukuk normlarını savunurken, diğer yandan sertleşen jeopolitik rekabet ortamında iç güvenlik, yaptırım rejimi, sınır kontrolü ve tedarik zinciri emniyeti gibi reel-politik öncelikleri nasıl dengelemeye çalıştığını somut ampirik verilerle ortaya koymasında yatmaktadır. Kitap kapsamında yer alan nitel söylem analizi, oylama incelemeleri, bibliyometrik haritalandırma ve

ulaştırma verileri; Birlik'in ilan ettiği iddialı normatif hedefler ile sahadaki uygulama kapasitesi arasındaki eylem ve uygulama açığını açıkça sergilemektedir. Bu niteliğiyle eser, yalnızca akademik literatüre özgün bir katkı sunmakla kalmayıp; uluslararası ilişkiler, Avrupa çalışmaları, kamu hukuku, sağlık ekonomisi ve lojistik alanındaki araştırmacılar ile politika yapıcılar için stratejik bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Eserin ilk ana temasını, Birlik'in anayasal evrimi, ulus-ötesi parlamenter meşruiyeti ve dış politika arenasındaki diplomasisi oluşturmaktadır. Hasan Boztürk, 1952 Ortak Meclis'inden günümüze Avrupa Parlamentosu'nun (AP) geçirdiği tarihsel evrimi ve özellikle 2009 Lizbon Antlaşması sonrası Bakanlar Konseyi ile eşit düzeyde bir yasama organına dönüşerek Birlik'in "demokrasi açığını" kapatmadaki kilit rolünü çözümlemektedir. AP'nin ulus-ötesi temsil niteliği ve dış politikadaki eylem sınırları; Hacı Mehmet Boyraz ve Neslihan Tezcan'ın Gazze Savaşı (2023–2026) sonrasında siyasi grupların insani yardım, ateşkes, yaptırım ve AB-İsrail Ortaklık Anlaşması'nın askıya alınmasına ilişkin söylem ve oylama davranışlarını incelediği ampirik araştırmasında; Onur Akdoğan'ın 2014–2026 döneminde İran'a yönelik kısıtlayıcı tedbirler, rehine diplomasisi ve Devrim Muhafızları Ordusu'nun terör örgütü olarak listelenmesi sürecindeki parlamenter söylemsel dönüşüm analizinde; ve Aykut Karakuş'un Batı Balkanlar'daki arabuluculuk faaliyetlerinin ad-hoc kriz diplomasisinden üyelik koşulluluğuna dayalı Belgrad-Priştine Diyaloğu'na evrimini inşacı perspektifle ele aldığı çalışmasında somutlaşmaktadır.

Kitabın ikinci ana ekseni, küresel teknoloji rekabetinde Birlik'in "Brüksel Etkisi" aracılığıyla sergilediği düzenleyici güç, dijital egemenlik arayışları ve sosyal politikaların sürdürülebilirliğidir. Merve Öztürk, ABD ve Çin arasındaki yüksek teknoloji yarışı karşısında AB'nin "açık stratejik özerklik" hedefini; Avrupa Çip Yasası, Yapay Zeka Yasası, Veri Yasası ve Dijital Hizmetler/Piyasalar Yasaları (DSA/DMA) üzerinden ele alırken, Ar-Ge harcamalarındaki yetersizlikler, parçalı pazar yapısı ve nitelikli beyin göçü gibi yapısal engelleri değerlendirmektedir. Muzaffer Akdoğan, 2024/1689 sayılı Yapay Zeka Yasası'nın sağlık sektöründeki risk temelli sınıflandırmasını (yüksek riskli tıbbi cihazlar ve acil triyaj sistemleri) ve katı iç regülasyonların Küresel Güney verileri üzerinde yarattığı "veri sömürgeciliği" riskini hukuki ve etik boyutlarıyla irdelemektedir. Rabia Akdoğan ise yaşlanan nüfus ve artan maliyetler karşısında AB sağlık

sistemlerinin finansal sürdürülebilirliğini; Sağlık Teknolojisi Değerlendirmesi (HTA Regülasyonu 2021/2282), Ortak Klinik Değerlendirmeler (JCA), Avrupa Sağlık Veri Alanı (EHDS) ve kanıta dayalı kaynak tahsis mekanizmaları çerçevesinde incelemektedir.

Kitabın son temasını ise Birlik'in iç güvenlik, göç yönetimi ve jeopolitik tedarik zinciri dayanıklılığına ilişkin fiziksel ve hukuki stratejileri oluşturmaktadır. Laçin Akyıl, Nisan 2024'te kabul edilen ve Haziran 2026'da uygulamaya giren Yeni Göç ve İltica Paktı literatürünü Web of Science veri tabanı üzerinden bibliyometrik yöntemle haritalandırarak; hızlı sınır prosedürleri, alıkoyma, güvenlikleştirme ve göçün üçüncü ülkelere dışsallaştırılması ekseninde yoğunlaşan akademik tartışmaları ve kavramsal kümeleri ortaya koymaktadır. Dilara Sülün ise tarihi İpek Yolu'nu canlandırmak ve Trans-Sibirya (Kuzey) rotasına bağımlılığı azaltmak amacıyla kurulan 14 üyeli TRACECA ulaştırma koridorunu, e-CMR ve Küresel Transit Belgesi (GTrD) gibi dijitalleşme hamlelerini ve Türkiye'nin Bakü-Tiflis-Kars demiryolu, Marmaray, Filyos limanı ve lojistik merkez yatırımlarıyla "Orta Koridor" üzerindeki stratejik köprü rolünü çözümlemektedir.

Bu kapsamlı derleme; AB'nin 21. yüzyılda bir yandan ulus-ötesi karar alma kapasitesini ve demokratik meşruiyetini güçlendirmeye, diğer yandan dijital dönüşümden göç yönetimine, dış politika yaptırımlarından ticaret yollarının emniyetine kadar geniş bir sahada stratejik özerkliğini korumaya çalıştığını kanıtlamaktadır. Kitap; okuyucuyu Birlik'in güncel tartışmalarına kuramsal ve ampirik bir yolculuğa davet ederken, AB'nin gelecekte küresel bir güç odağı olarak kalabilmesinin; geliştirdiği evrensel hukuki ve etik normları ekonomik, teknolojik ve lojistik üretim kapasitesiyle ne ölçüde bütünleştirebileceğine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Muzaffer AKDOĞAN
Editör